

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уреднички одбор:

др *Алексић Радомир*, др *Грицај Ирена*, др *Коларич Рудолф*, *Конески Блаже*
др *Николић М. Берислав*, др *Павловић Миливој*, др *Пецо Асим*, др *Пешикан Мићар*,
др *Стевановић Михаило*, др *Храстич Маје*

Главни уредник
М. СТЕВАНОВИЋ

књ. XXVI — св. 1-2.

БЕОГРАД
1963—1964.

ПЕТНИЦА ИЛИ ПЕТЊИЦА?

Име Вукове старине неки изговарају Петница, а неки Петњица. У природној брзини говора ова разлика је скоро неприметна, али је при писању потпуно јасна.

Вук га је писао Петница; 1819. године забележио је у албум Петру Ивановичу Кепену да је од „кољена Караџића који и данас кнезују над Дробњацима и имају своје дворе и куле у селу Петници“ (Голуб Добрашинови, *Вук Сћеф. Караџић, Изабрана дела*, 1960, 353). Исто тако Вук пише место својих предака у писму Копитару од 11. августа 1823 (*Прејиска*, I, 225). На збирци песама, објављеној у Лајпцигу 1823, уз свој потпис додао је „Јадранин из Тршића, а од старине Дробњак из Петнице“. У писму својој рођаци Обренији Симеонових пише да је пореклом „из села Петнице“ ((*Вук Сћеф. Караџић, Изабрана дела*, 1960, 353), а тако га бележи и у IV књизи *Српских народних њјесама*, у песамама *Смрти Смаил-аге Ченгића и Ојети то, мало друкчије* (Београд, 1896, 426—29, 30, 31, 45, 53, 54). И у поговору истој песми Вук нише „војвода Шујо Караџић из Петнице“ (*нав. дело* 423).

Међутим, у песми *Кочо арамбаша и Церовић Осјоја* налази се стих:

У Петњицу божју несретњицу (Вук, *Српске народне њјесме*, VIII, Београд, 1900, 54).

Облик „Петњицу“ не можемо сматрати штампарском грешком, не само због очигледне тежње за римовањем, него што се исти фонетски облик јавља код многих дробњачких гуслара, старијих и млађих, па и чувеног гуслара мештанина Барја Караџића (Н. Шаулић, *Српске народне њјесме*, Подгорица 1923, 16).

Тако се истовремено — од Вука надаље — јављају оба облика паралелно.

Сима Милутиновић, пореклом Дробњак, пише: „Караџић је у Дробњаке Петници војвода, а моја Комарница до Петнице је прво село (*Прејиска* I, 35). Да не узимамо у обзир Јоакима Вујића, који је далеко од Херцеговине сасвим природно писао име Вукове старине онако како

је видео да га Вук пише (*Прејиска* III, 74). Његош у песми *Кула Караџића* бележи стихове:

Полећела два врана гаврана
Од Дробњака, од племена јака,
Од Петнице, божје злосретнице.

(*Целокућина дјела П. П. Његоша*, V, Београд 1951, 387). Прво *Огледало* је из 1845, али је песма настала доста раније, убрзо после догађаја који опева — као што то обично бива — наиме, похода паше Миљевине на Дробњак 1812. године. То би значило да се током прве половине прошлога века место Вукових предака звало Петница.

Исти назив налазимо и доцније. Сарадник Вуков, Вук Поповић, у писмима упућеним Вуку редовно бележи Петница: „... да су виђели у Петници“ (*Прејиска*, VII, 294); „Петница, ваша дједовина“ (*нов. дело*, 357);

Бе проврела вода Комарница,
Прелијева у село Петницу

(исто, 363); „ниже Петнице“ (исто 423); Петница (исто 427). Назив овога места Поповић је могао видети у Вуковим писмима, чути од Црногораца и Херцеговаца који су силазили у Котор, као и од свога рођака Лала Поповића, који је куповао стоку по Дробњаку. Записујући 1854. године свој разговор са војводом Шујом Караџићем, Вуковим рођаком, Поповић бележи „Петница“ и када наводи Шујове речи. На питање Поповићево: „Еси ли примио едну мою књигу?“, Шујо одговара: „Есам и нашао ме у Петници“ (Архив САНУ, 698/XVII/2933). Мала Поповић, иначе један од највреднијих Вукових сарадника, још 1854. бележи тај разговор мешаном азбуком, више старом него Вуковом, и употребљава: й, э, ы, я ю, ипак горњи пример јасно показује да он на један начин пише *ми* у речи „Петница“, а на други у речи „књига“. Изговор Шујов био би меродавнији и од Вуковог писања по сећању на изговор у његовој породици, када је био далеко од Тршића и од Дробњака. Питање је само да ли је Поповић обратио довољно пажње на Шујов изговор и да ли је био под утицајем Вуковог писања.

Несумњиво је да су Вукови савременици могли писати Петница угледајући се на њега. Неки тако изговарају и пишу до данас. Међутим, име тога села у Дробњаку, Језерима, па и преко Таре изговара се и Петница. Неки га тако и пишу; штавише и у научној литератури огледа се двострукост овог писања „Караџић из Петнице“, пише и Бривоје

Милојевић (*Рађенина и Јадар*, Насеља српских земаља IX, Београд, 1913, 754). У својој монографији о Вуку Караџићу, Љ. Стојановић увек пише Петњица, а исто тако доноси у Вуковој преписци.

Међутим, неки научници који су не само радили на томе терену него су му и по рођењу блиски пишу Петњица. Код Андрије Лубурића налазимо „из Петњице“ (*Дробњаци, њеме у Херцеговини*. Београд 1930, 164). У једној песми коју је Лубурић забележио у Дробњаку јавља се стих: „Из Петњице, божје несретњице“ (*нав. дело*, 158). Могло би се помислити да Његош, који није био на дробњачком терену, пише у *Огледалу* „Петњице“ ради чистије риме с речју „злосретњице“, јер је уопште много пазио на доброзвучност.

Петар Шобајић, описујући Дробњак, помиње Петњицу (Ст. Становјевић, *Народна етриклопедија* III, Загреб, 1924, 564).

Светозар Томић исто тако пише Петњица (*Дробњак*, Насеља српских земаља, 1, СЕЗБ књ. 4, Београд 1902; *Пива и Пивљани*, Насеља и порекло становника 31, СЕЗБ 59, Београд 1949, 452 — у Регистру Петњица, али аутор није писао Регистар; *Вукови њреци*, Гласник Етнографског института I, 1-2, Београд 185, Прилози 1).

Живко Ксковић, срески начелник у пензији, који је по својој дужности често бивао са Дробњацима, каже да је у нареду слушао само Петњица.

Новица Шаулић тврди да су његови гуслари и причаоци изговарали увек Петњица. У песми *Погибија Боринића* (Н. Шаулић, *Српске народне њјесме*, Подгорица 1923, 16), забележеној од Андрије Караџића из Лијеве Ријеке (а овај је песму чуо од чувеног гуслара Барја Караџића из Петњице), јавља се „у бијелу у Петњицу кулу“ или „А шиљу је у Петњицу равну“.

Исти облик је и у другим песмама ове књиге. У песми *Погибија њаше од Пљеваља*, коју је Андрија Караџић научио од Баја Спасојева Милачића из Куча, јавља се стих:

Књига дође у Петњицу равну (нав. дело 23).

Исти фонетски облик јавља се и у песмама које је Шаулић чуо од Мирка Срдановића из Косјерића више Шавника, а овај их је научио од свога оца Филипа, рођеног приближно 1850. године. У њиховој песми *Освеџа Пејра Вујачића* јављају се стихови:

А сад да ти за војводу причам,
Из Петњице Караџића Шуја (*нав. дело*, 8).
По Петњици, божјој несретници (*ibid*).
Па их право ето у Петњицу (*ibid*).

Има довољно примера и у песми *Смрти Смаил-аге Ченгића*, забележеној од истог гуслара.

Од Петњице Караџић војвода (Шаулић, *нав. дело*, Београд 1937, 7).

Од Петњице до села Тимара (*истио*, 8).

Исто је тако у песми *Смрти Василија Караџића* :

Бе с' Остоја по Петњици хвали,

забележеној од Милована Андесићића с Пашине воде (Шаулић, рукопис) и у песми *Смрти Амзе кайџићана*, у стиховима :

Бјеше Вуле на конак пануо,

У Петњици селу маленоме

На бијелу Караџића кулу,

забележеној од Пиња Јанковића из Грабовице, рођеног 1837. године (Шаулић, рукопис).

Од Павла Ускоковића, причаоца од кога је Шаулић бележио од 1912. до 1913. године, записано је: „Петњица, Придворица и Комарница су жупе дробњачке, а Језера, Шаранци и Ускоци су планина дробњачка“. На другом месту, када је причао како се народ бранио од Турака, Павле каже: „Једна је пећина у Комарници, једна у Придворици, једна у Турији, једна у Петњици, једна у Грабовици“.

Од Раше Караџића с Пашине воде (рођ. 1855) Шаулић је забележио: „Палежани и Петњичани имали су дијелове (земље) као и ми“. На терену је Шаулић забележио и придев петњички.

Капетан Миро Ђурковић из Дубровска у близини Петњице, записујући о гусларима и народним песмама, пише 1933. године Шаулићу: „Такве пјесме чуо сам од Срдановића са Косјерића, баш о њиховим претцима, или од Караџића у Петњици“.

Сам Шаулић каже: „Сви Караџићи које памтим, из Петњице, Жабљака, Палежа и Ковчице, говорили су Петњица. Тако су говорили и најстарији које памтим: Рашо, Мињо, Јоко, а од њих би сваки данас био преко сто година. Тако је изговарао и мој гуслар Андрија Караџић, када ми је причао о расељавању Караџића из Васојевића. Тако сам и ја увек говорио и писао јер сам тако слушао од детињства, а када нађем штампано Петница, учини ми се неприродно као да сам наишао на Жабљак, место Жабљак“.

Разговарајући са савременим Дробњацима наилазила сам код школованих на двоструки изговор: Петњица и Петњица, штавише и код чланова исте породице, а у народу искључиво Петњица, петњички и Петњићанин. На писмима послатим из Шавника 1957. године стоји да их шаље: Урош Караџић, село Петњица, П. Шавник, Н Р Црна Гора. Урош је најближи потомак Шујов. Добротом Урошевог сина Лазара Караџића, професора Универзитета у Београду, дознала сам да његов брат Митар, наставник у Шавнику, тврди: „Сви Дробњаци изговарају Петњица а не Петњица“.

Мада је Вук унео у свој *Рјечник* доста географских имена, име места одакле су му се преци преселили у Трпих не налази се у њему. Није унесено ни у нови *Правопис*.

Али би се помоћу етимологије и фонетике могло објаснити како је дошло до двоструког изговора истог места и који од њих изгледа оправданији. Кад би име места било изведено од глагола *йеши* (аналогно извођењу од глагола *сресши* (*срей*), сретница), односило би се на место које лежи на висини (упореди Петње Брдо у Бањанима, и код Пљевља). У том случају би и акценат на речи Петњица био дугоузлазни (Пѣтњица), а не краткосилазни (Пѣтњица). Како место лежи у ували, и како су и суседна места Буковица, Грабовица са метонимичним називом, мислим да се и његов назив може довести у везу са кореном *йешш-*, који се јавља у речи *йешшера* у значењу пећина. Село је могло тако бити названо по пећинама које се онде налазе и које су служиле као збег и места за давање отпора Турцима, а могло је добити имен по томе што су сва друга места према њему виша те оно изгледа да је у удубљењу (упореди значење речи пећ). Због таквог положаја добила су и друга места сличан назив са старословенским кореном н. пр. Пештинград, каменито брдо више Котора. Код последње речи Вук упућује на реч Пестин град, где даје прецизније објашњење: „У кршу ждријело идући из Котора на Његуше, са лијеве стране“ (*Рјечник*, Београд, 1898, 513). Имамо и етнографски назив са истим кореном „Пештер српско племе у кнежини близу Рожаја“ (*нав. дело*, 515).

Међутим, нема доказа да је назив места Вукових предака постојао у време када се јавља за суседну Комарницу (Comarnica, — Летопис попа Дукљанина, Загреб 1928, 327). Оно је основано тек у 18. веку када су Караџићи населили читлук својих кумова, никшићких муслимана Цидића. Према томе, могло је да гласи у првобитној варијанти Пећница, дакле са истим кореном који имамо и у географком називу Пећ, код заједничке именице пећ, пећина. Путем двоструког процеса асимилације и дисималације сугласника добили смо (преко облика Пећница) данашњи

облик Петњица, јасан и етимолошки и фонетски (слично као код придева: пролећни и пролетњи, кућни и кутњи, срећни и сретњи). До отвордлог облика Петница могло је доћи и аналогијом према називу најближег суседног села Комарница, као и према епитету несретница, или зло-сретница, који именицу Петњица често прате, а код којих је дентални сугласник *ɲ* сасвим оправдан јер су изведени од корена срет- у глаголу срести (мада уз свај имамо и други сблик срећница, изведен од именице срећа). Али поред сблика пролетњи имамо и пролетни, а од сугласничке групе њњ, преко дисимилације у дњ, добивамо и отвордлу групу дн: међњик, медњик, медник (камен међаш). Тако се поред Петњица могао јавити и облик Петница.

Име Вук овог племена, односно територије на којој оно живи, прошло је исто тако кроз неке фонетске развојне фазе. Назив је пореклом од грчке речи *δρομος* (пут); све до последње четвртине прошлога века говорило се и писало: Дромјак, Дромњак, Дрсвњак, док се није зауставило у садашњем сблику Дрсбњак (који се по Јиречку јавља већ крајем IV. века у дубровачким актима) тада је овај облик устаљен на ужој и широј територији, па и у књижевности. Јасно је да се овде ради о замени лабијала, о развоју једног прелазног сугласника по месту образовања и о јотовању.

Мислим да ове године, када се због стогодишњице Вукове смрти много пише о Вуку, треба од два назива — Петница и Петњица — одабрати један и прихватити га као сталан. Чини ми се да би то требало да буде сблик Петњица, етимолошки и фонетски оправдан и уопштено прихваћен на терену. Било би то у складу са Вуковим начелом: Пиши као што говориш¹.

Аница Шаулић

Резюме

ПЕТНИЦА ИЛИ ПЕТЊИЦА

Аница Шаулић

Автор стати приказује на примерах, што називание места происхождения Вука Караџића до сих пор пишут различно. Хотя Вук, ни-

¹ Исти аутор је, под истим насловом, у часопису Ковчежић, књ. 6 (1964) 239—240, дао у сажетом облику такав предлог, али без филолошке аргументације која се овде наводи.

когда сам не побывавший в поселке своих предков, писал *Петъница*, а под его влиянием и многие его современники, автор, на основании этимологического значения и фонетического развития слова, приходит к заключению, что это место и раньше называлось *Петъница*, как и теперь его называют местные жители и жители Герцеговины и Черногории вообще. Так зовут его и все Караджичи, живущие там, так произносят гуслеры, так же пишут и в тамошней администрации, а эту же форму употребляют и ученые, родившиеся или жившие и работавшие вблизи. Корень слова происходит от сходного названия пещер, находящихся в окрестностях. Из группы *-ћн-*, в процессе ассимиляции, а затем диссимилиации, могло образоваться *-ић-*. Не исключена возможность, что твердое произношение (*Петъница*) могло быть вызвано аналогией с близким местом *Комарница*, или под влиянием народного эпитета „злосретница“ (несчастливая), часто употребляющегося рядом со словом *Петъница*.

Принимая во внимание факт, что место происхождения Караджичей не находится в *Словаре* Вука, ни в новейшем сербохорватском орфографическом словаре, а что в юбилейном году Вука Караджича это название упоминается чаще обыкновенного, А. Шаулич предлагает усвоить единую форму. Со своей стороны, она предпочитает форму *Петъница*, согласно произношению местного населения, утверждениям что и предки так выговаривали, а также и лозунгу Вука „Пиши, как говоришь“.